„PHILOLOGICAL STUDIES“ – Славистичко меѓународно интердисциплинарно списание од областа на хуманистичките науки

Издавач

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Институт за македонска литература – Скопје

***Philological Studies,* Vol. XXIV No. 1 (2026)**

Главен уредник

проф. д-р Јасмина Мојсиева-Гушева – Институт за македонска литература, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Македонија

Извршен уредник:

д-р Тамара Ќупева – Институт за македонска литература. Скопје, Северна Македонија

Уредувачки одбор

проф. д-р Ивица Баковиќ – Факултет за хуманистички и општествени науки, Универзитет во Загреб, Хрватска

д-р Бојан Чолак – Институт за литература и уметност, Белград, Србија

д-р Нина Дитмајер-Прандо – Институт за словенечка литература и литературни студии, Љубљана, Словенија

проф. д-р Роберт Ходел – Институт за славистички студии, Универзитет во Хамбург Германија

проф. д-р Бранко Тошовиќ – Институт за славистички студии, Универзитет „Карл-Франц“ во Грац, Австрија

проф. д-р Оксана Микитенко – Институт за: уметнички студии, фолклор и етнологија „Максим Рилски“, Национална академија на науки на Украина, Киев, Украина

СОДРЖИНА / CONTENT

Предговор (мк) 17

Preface (en) 18

Предговор (ср) 19

Predgovor (sl) 20

Predgovor (hr) 21

Филозофски и културолошки проблеми / Philosophical-Cultural Problems

Влатко Деловски / Vlatko Delovski

ТЕЛОТО КАКО „ЛОГОС НА ПЕРЦЕПЦИЈА“ /

THE BODY AS LOGOS OF PERCEPTION 25-45

Стефан Марковски / Stefan Markovski

EPIGRAPHIC ILLUSTRATIVE TESTIMONIES/ARTIFACTS FROM THE SITES OF THE VARDAR REGION RELATED TO WINE, GRAPEVINE, AND THE DIONYSIAN /
ЕПИГРАФСКИТЕ СЛИКАРСКИ СВЕДОШТВА/АРТЕФАКТИ ОД ЛОКАЛИТЕТИТЕ ОД ПОВАРДАРИЕТО ПОВРЗАНИ СО ВИНОТО, ВИНОВАТА ЛОЗА И ДИОНИЗИСКОТО 47-65

Катерина Петровска - Кузманова / Katerina Petrovska - Kuzmanova

ДЕМОНСКИТЕ СУШТЕСТВА ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ ВЕРУВАЊА /

DEMON CREATURES IN MACEDONIAN FOLK BELIEFS 67-80

Историја и филологија / History and Philology

Давор Јанкулоски / Davor Jankuloski
РАКОПИСОТ НА СЕРАФИМ ДАБИЌ ОД 1873 ГОДИНА – ИЗВОР ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ТОПОНИМИЈАТА НА СЕЛОТО ОРЛАНЦИ – КИЧЕВСКО /

THE MANUSCRIPT OF SERAFIM DABIĆ FROM 1873 AS A SOURCE FOR THE STUDY OF THE TOPONYMY OF ORLANCI (KIČEVO REGION)..... 83-101

Наталија Поповска / Natalija Popovska
ДИНАСТИЧКИОТ ЛЕГИТИМИТЕТ НА КЛЕОПАТРА ВО ВОЈНИТЕ НА ДИЈАДОСИТЕ /

THE DYNASTIC LEGTIMACY OF CLEOPATRA IN THE WARS OF THE DIADOCHOI 103-121

Јазикот во историско-културолошки контекст (компаративен аспект) / Word in Historical and Cultural Context (Comparative Aspect)

Јана Луческа / Jana Lucheska
МАКЕДОНСКИ, БУГАРСКИ И СРПСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ И ПАРЕМИИ СО КОМПОНЕНТА ВОЛК, ВЪЛК, ВУК /
MACEDONIAN, BULGARIAN AND SERBIAN PHRASEOLOGISMS AND PAREMIAE WITH THE COMPONENT WOLF, V`LK, VUK 125-144

Литературата во интеркултурен контекст / Literature in Intercultural Context

Kristina Dimovska / Кристина Димовска
MELANCHOLY IN SELECTED SHORT STORIES BY STEFAN ŻEROMSKI AND SIMON DRAKUL /

МЕЛАНХОЛИЈАТА ВО ИЗБРАНИ РАСКАЗИ ОД СТЕФАН ЖЕРОМСКИ И ОД СИМОН ДРАКУЛ..... 147-167

Александра М. Гецић / Aleksandra M. Gecić
КУЛТУРНИ МОСТОВИ РУСКЕ ЕМИГРАЦИЈЕ: ЖИВОТ И РАД НИКИТЕ САЉНИКОВА У СРБИЈИ /

CULTURAL BRIDGES OF RUSSIAN EMIGRATION : THE LIFE AND WORK OF NIKITA SALNIKOV IN SERBIA 169-187

Neža Kočnik

"DANAS NI KO FČASEH": NAREČNA POEZIJA KOSTELSKEGA POETA IVANA LISACA /

"TODAY ISN'T LIKE IT USED TO BE": DIALECT POETRY BY THE KOSTEL POET IVAN LISAC 189-217

Ана М. Мумовић / Ana M. Mumović

КЊИЖЕВНЕ ТЕМЕ, ПРОБЛЕМИ И АПОРИЈЕ У ТУМАЧЕЊУ ДЕЛА РАДОМИРА ИВАНОВИЋА (У СВЕТЛУ НАУЧНЕ МОНОГРАФИЈЕ МИЛОША ЂОРЂЕВИЋА) /

LITERARY THEMES, PROBLEMS AND APORIAS IN THE INTERPRETATION OF THE WORK OF RADOMIR IVANOVIĆ (IN LIGHT OF THE SCHOLARLY MONOGRAPH BY MILOŠ ĐORĐEVIĆ) 219-243

Современото општество во културата, јазикот и литературата / Modern Society in Culture, Language and Literature

Тијана Балек / Tijana Balek

О (ДАТИВНИМ) КОНСТРУКЦИЈАМА ЕПИСТЕМИЧКЕ ОЦЕНЕ НА МАТЕРИЈАЛУ СРПСКИХ ИНТЕРНЕТ ТЕКСТОВА /

ON (DATIVE) CONSTRUCTIONS OF EPISTEMIC ASSESSMENT IN THE MATERIAL OF SERBIAN INTERNET TEXTS..... 247-269

Vida Davidović

POMORANDŽINA KORA: (ANTI)DIDAKTIČKA POLITIČKA DRAMA I NJENE IDEOLOŠKE IMLIKACIJE /

(ANTI-)DIDACTIC POLITICAL DRAMA AND ITS IDEOLOGICAL IMPLICATIONS 271-287

Александра Ѓуркова / Aleksandra Gjurkova

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЈАВНАТА КОМУНИКАЦИЈА / MACEDONIAN LANGUAGE IN PUBLIC COMMUNICATION 289-300

Проучување на говорот и лингводидактика / Speech Studies and Language Didactics

Бојана Мандровска, Магдалена Трајческа, Виолета Јанушева / Bojana Mandrovska, Magdalena Trajčeska, Violeta Januševa

КОХЕРЕНЦИЈАТА ВО ПИСМЕНИТЕ РАБОТИ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ /

COHERENCE IN THE MACEDONIAN LANGUAGE WRITTEN ASSIGNMENTS IN PRIMARY EDUCATION 303-315

Биљана Мирчевска-Бошева / Biljana Mirchevska Bosheva

ПРИМЕНА НА КОРПУСИТЕ ВО НАСТАВАТА: СО АКЦЕНТ НА ФРАЗЕМСКИТЕ КОНСТРУКЦИИ /

THE APPLICATION OF CORPORA IN LANGUAGE TEACHING:WITH A FOCUS ON PHRASEME CONSTRUCTIONS 317-340

Кристина Окуличиуте Микац / Kristina Okuličiute Mikac

СТРУКТУРНЫЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО МОЛОДЁЖНОГО СЛЕНГА И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ПРАКТИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РКИ (УРОВНИ B1–B2) /

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL FEATURES OF CONTEMPORARY RUSSIAN YOUTH SLANG AND ITS APPLICATION IN TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE (LEVELS B1–B2) 341-359

Рецензии и информации / Reviews and Information

Katarina-Antonia Boras

PRIMIJENJENA LINGVISTIKA DANAS I SUTRA /

APPLIED LINGUISTICS TODAY AND TOMORROW 363-369

Наталија Благојевић / Natalija Blagojević

КЊИЖЕВНОСТ И СТРИП: ИНТЕРМЕДИЈАЛНИ ДИЈАЛОЗИ И НОВИ ТЕОРИЈСКИ ОКВИРИ /

LITERATURE AND STRIP:INTERMEDIAL DIALOGUES AND NEW THEORETICAL FRAMEWORKS 371-373

Elena Pavlović
FENOMENI SNA I PROROŠTVA U FOLKLORNIM ŽANROVIMA: SINTETIČKI UVID U SAVREMENA ISTRAŽIVANJA /

PHENOMENA OF DREAMS AND PROPHECY IN FOLKLORE GENRES: A SYNTHETIC INSIGHT INTO CONTEMPORARY RESEARCH 375-379

Сарита Трајанова / Sarita Trajanova
МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „ТАЈНАТА НА ЧОВЕЧКАТА ДУША НИЗ ПРИЗМАТА НА КНИЖЕВНОСТА“ /

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE "THE SECRET OF THE HUMAN SOUL THROUGH THE PRISM OF LITERATURE" 381-386

UDK: 821.163.41.09 Ivanović, R.
UDK: 82.09:80(=163.1)
DOI:

КЊИЖЕВНЕ ТЕМЕ, ПРОБЛЕМИ И АПОРИЈЕ У ТУМАЧЕЊУ ДЕЛА РАДОМИРА ИВАНОВИЋА (У СВЕТЛУ НАУЧНЕ МОНОГРАФИЈЕ МИЛОША ЂОРЂЕВИЋА)[**]

Ана М. Мумовић
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-6974-8960

Кључне речи: Радомир Ивановић, Милош Ђорђевић, монографија, славистика, србистика, македонистика, књижевна критика

Резиме: У раду се, поводом девет деценија од рођења, вреднује биографија дела Радомира Ивановића, значајног југослависте и једног од најпознатијих македониста. Полазиште анализе представља монографија Милоша Ђорђевића *Дело Радомира Ивановића*, у којој су систематизоване теоријске и књижевноисторијске чињенице релевантне за разумевање ширег књижевноисторијског и теоријског контекста његовог обимног опуса. Тај опус обихвата 32 монографије и 40 књига огледа и студија, насталих у временском распону дужем од шест и по деценија, што сведочи о изузетном континуитету и продуктивности. Ивановићево дело обухвата више филолошких и културних подручја: србистику, македонистику и монтенегристику – а имајући у виду и његову тетралогију „четири стране светске књижевности“, која укључује монографије о Т. Ману, Г. Г. Маркесу, М. Шолохову и У. Еку, оно се у значајној мери проширује и на домен светске књижевности.

[**] Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-33/2026-03 од 29. 1. 2026. године.

LITERARY THEMES, PROBLEMS AND APORIAS IN THE INTERPRETATION OF THE WORK OF RADOMIR IVANOVIĆ (IN LIGHT OF THE SCHOLARLY MONOGRAPH BY MILOŠ ĐORĐEVIĆ)

Ana M. Mumović
Institute for Serbian Culture Priština – Leposavić
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-6974-8960

Keywords: Radomir Ivanović, Miloš Đorđević, monograph, Slavic studies, Serbian studies, Macedonian studies, literary criticism

Summary: This paper, marking the 90th anniversary of Radomir Ivanović's birth, evaluates the intellectual biography and scholarly oeuvre of this distinguished Yugoslavist and one of the most prominent Macedonianists. The point of departure for the analysis is Miloš Đorđević's monograph The Work of Radomir Ivanović, in which the theoretical and literary-historical facts relevant to understanding the broader literary-historical and theoretical context of Ivanović's extensive oeuvre are systematically presented. This oeuvre comprises of 32 monographs and 40 books of essays and studies, produced over a period exceeding six and a half decades, testifying to exceptional continuity and productivity. Ivanović's work encompasses several philological and cultural fields: Serbian studies, Macedonian studies and Montenegrin studies. Moreover, bearing in mind his tetralogy on the "four sides of world literature", which includes monographs on Thomas Mann, Gabriel García Márquez, Mikhail Sholokhov and Umberto Eco, his scholarly contribution also extends substantially into the domain of world literature.

Што више напредујемо у искуству,
то се више приближавамо ономе што је неистражено.
J. B. Гете

И после толико година,
закључио сам да је једино проблематика вечна.
Радомир Ивановић

1. Књижевноисторијски контекст

Да бисмо одговорили књижевноисторијском контексту рада, најпре је потребно указати на кључне чињенице које је систематизовао Милош Ђорђевић, а које представљају основу за разумевање и тумачење теоријских полазишта научног дела Радомира Ивановића. Према доступним подацима, о његових 1600 радова до 2006. године писано је у 221 публикацији, док је до 2022. године регистровано више од 3100 библиографских јединица. Научни прилози објављивани су на великом броју језика – српском, словеначком, македонском, бугарском, русинском, словачком, румунском, албанском, турском, италијанском, шпанском, француском, енглеском, немачком, руском, јерменском и јапанском – што сведочи о ширини рецепције и интернационалном домету његовог рада. Збирно место Ивановићевих научних увида представља антологијски избор *Методе и домети савремене науке о књижевности* (2021), који се, с разлогом, може читати као својеврсна ненаписана теорија књижевности, како истиче Ђорђевић.

За разумевање књижевноисторијског оквира важно је сагледати и простор у којем је то стваралачко „семе“ поникло. Од оснивања, шездесетих година XX века, Катедра за југословенске књижевности и српскохрватски језик Филозофског факултета Универзитета у Приштини била је препознатљива по тројици истакнутих професора и критичара: Вуку Филиповићу (1930–1990), Владети Вуковићу (1928–2003) и Радомиру Ивановићу (1936–2022).

Као представници такозваног „приштинског круга“ (в. Палавестра 2008), они су различитим приступима тумачењу поетике поставили темеље модерних књижевнокритичких истраживања и образовали генерације тумача књижевности и универзитетских наставника (Мумовић, Михаиловић Милошевић 2024: 298).

Шири друштвени и културни контекст обухвата и институционалне и периодичке оквире. Оснивањем часописа *Стремљења* створен је простор за афирмацију српских, албанских и турских стваралаца са Косова и Метохије, као и за

објављивање првих научних радова припадника приштинске академске средине (Мумовић, Михаиловић Милошевић 2024: 298). У том кругу значајно место заузима и Радомир Ивановић − стваралац дугог трајања и један од најплодотворнијих универзитетских професора и књижевних критичара, који је више од шест деценија тумачио литературу, односно „литературологију“, како је сам називао науку о књижевности.

Његов дуги радни век резултирао је обимним корпусом од неколико стотина радова и више од осамдесет књига – монографија, огледа и студија о делима водећих писаца српске, црногорске, македонске, хрватске, словеначке и светске књижевности (в. Јокић, Јововић 2003; Миловић 2010; Јокић, Јововић 2006; Драгосавац 2016). Посебно место заузимају његови радови из области македонистике, који броје више стотина библиографских јединица, што потврђује његов статус признатог југослависте, слависте и тумача светске књижевности.

У том смислу, Ђорђевићева монографија *Дело Радомира Ивановића* представља важан оквир за вредновање његовог научног доприноса, истичући га као једног од чланова тријумвирата који је поставио основе науке о књижевности на Косову и Метохији. Истовремено, у њој се указује и на културолошки значај средине из које је Ивановић потекао, као и на његову улогу у ширењу југословенског културног простора. Посебно је значајна оцена која наглашава његову продуктивност, дубину и дуготрајност у оквиру тога круга, чиме се додатно учвршћује његово место у историји књижевне науке:

> „Најстарији и први из тог круга, Владета Вуковић, из Врњачке Бање донео је у Приштину српски господски грађански дух који су комунисти затирали а људи на Косову као заосталој средини, како би рекао И. Андрић, тешко могли да разумеју и прихвате. Други, по годинама средњи, био је полиграф Вук Филиповић, свакако најкреативнији у књижевној критици и најзначајнији у српској култури на Косову и Метохији. Најмлађи и

> најпродуктивнији, по дугом трајању и дометима најдубљи, био је Радомир В. Ивановић.
>
> Сви остали који су на катедрама за српскохрватски језик и југословенску књижевност (потом српски језик и српску књижевност) Филозофског факултета у Приштини [потом пресељеног у Косовску Митровицу – А. М.] настали из њихових шињела, иако је прошло више од шест деценија, још им се, ни у једном сегменту, нису ни примакли“ (Ђорђевић 2024: 175).

Коначно, за разумевање његовог научног метода и стваралачке етике индикативне су и поетичке „лозинке“ из књиге *Књижевна критика као десета муза*, које указују на схватање критике као креативног и егзистенцијалног чина. У том контексту посебно је значајан његов однос према македонској књижевности, о чему сведочи и чињеница да је дванаест његових монографија преведено на македонски језик у периоду од скоро три деценије[1]: *Современиот роман* (Скопје 1977), *Портрети на македонски писатели* (Скопје 1979), *Поетиката на Коста Рацин* (Скопје 1979), *Огледи за македонската литература* (Скопје 1982), *Поетиката на Блаже Конески* (Скопје 1983), *Македонски писатели и дела* (Скопје 1984), *Книжевни паралели* (Скопје 1986), *Поетиката на Ацо Шопов* (Скопје 1986), *Поезијата на Блаже Конески* (Скопје 1988), *Дијалог со делото* (Скопје 1988), *Григор Прличев во светлината на романтизмот* (Скопје 1990) и *За смислата на создавањето и на постоењето – Поезијата и поетиката на Рацин* (Скопје 2003).

Ова чињеница потврђује не само обим и значај његовог рада, већ и његов трајни југословенски културни и научни хоризонт, који је остао једна од његових кључних карактеристика и након распада заједничке државе.

[1] Радомир Ивановић изабран је за члана Македонске академије наука и уметности 1991. године, а за иностраног члана Црногорске академије наука и умјетности 2000. године.

2. Теоријски контекст

О Радомиру Ивановићу као књижевном критичару и историчару књижевности, као и о његовој упућености на теорију науке о књижевности, јасно сведочи већ реторика наслова његових бројних монографија и књига огледа и студија. У интерпретацији Милоша Ђорђевића издвајају се дела кључна за разумевање његовог критичког и теоријског опуса: *Могућности речи* (1970), *Искушење књижевне анализе* (1972), *Критички методи* (1975), *Тумачење савременог романа* (1976), *Књижевне паралеле* (1985), *Поетика и критика* (1988), *Стварање и сазнање* (2006), *Књижевна критика као десета муза* (2007), *Обнављање лепоте* (2016) и друге.

Овај корпус јасно упућује на теоријску раван разматрања Ивановићеве мисли. Полазећи од позитивистичких основа, он их трансформише у критички поступак који, како запажа П. Палавестра, води ка „новим поетичким теоријама“, заснованим на „живој критици и смиреној књижевној историји“ (Палавестра 2008: 664). Из наслова његових монографија о македонским писцима уочава се да су поезија и поетика у средишту његових интересовања, као и да је компаратистички метод био основни оквир његових интерпретација. Истовремено, његов аналитички поступак подразумевао је целовито проучавање опуса појединих писаца, што је у складу с његовим схватањем монографије као најзначајније научне форме (Јелић 2016: 200).

Становиште Ђорђевића, назначено већ у структури и насловима појединих целина, показује јасну усмерност ка теоријским разматрањима Ивановићевог дела. У томе контексту Ивановићево књижевнокритичко, теоријско и историографско дело може се сагледати као систематско осветљавање кључних проблема: могућности језика, односа стварања и сазнања, изазова тумачења поетике, као и феномена трајања и обнављања лепоте. Ови аспекти сублимисани су у оквиру Ђорђевићеве интерпретације, посебно у вези с Ивановићевом монографијом о Андрићу, у чијем је наслову истакнут појам мудрости као централна категорија (в. Ивановић 2006).

Прва монографија о Радомиру Ивановићу, структурисана у осам целина, доноси систематично разматрање и вредновање његове научне мисли, метода и резултата. Она обухвата: (1) Реторику и теорију критике као филозофију и психологију стварања; (2) унутрашњи критички приступ као аналитички чин; (3) анализу и синтезу уметничког дела као критички метод и дух; (4) критичара као тумача савремене литературологије; (5) историчара идеја и његошолога; (6) Ивановићево схватање књижевне критике као композитног појма; (7) компаратистички га анализира као андрићолога у огледалу андрићологије и природног човека у хоризонту културе и (8) пореди критике његовог дела које је имало одјека у културној и научној јавности[2]. Импресивно је и закључно поглавље „Испод црте за сабирање (Некролог и/или уместо закључка“ јер пружа непознате чињенице из животног и стваралачког пута академика Ивановића, и чита се као романсирана биографија[3].

---

[2] *Био-библиографија академика Радомира В. Ивановића* до сада је објављивана више пута. Прву, под називом *Др Радомир В. Ивановић: био-библиографија*, израдио је Бранко Јокић. Објављена је у *Библиографском вјеснику* (3/1984) и садржи 1600 библиографских јединица. Бранко Јокић и Јелица Јововић објавили су још три издања. Прво, 1992, друго допуњено 1996, треће допуњено издање под називом *Библиографија академика Радомира Ивановића* израдили су 2006. године. То издање представља попис целокупног педесетогодишњег Ивановићевог рада, и садржи 2599 библиографских јединица. *Био-библиографија академика Радомира В. Ивановића* (2006–2016) Бранке Г. Драгосавац представља наставак трећег издања. Она садржи 276 библиографских јединица, са исписаним комплетним садржајем монографија, или наведеним анотацијама за серијске публикације, и опремљена је Именским регистром и Регистром наслова часописа (в. Драгосавац 2016: 239–289).

[3] „Сада, док гори његово тело и постаје прах, после оцена о делу“, пише Ђорђевић, „премеравам његов животни и судбински пут од Смонице крај Ђаковице, у Метохији, где се родио на Велику Госпојину 1936. године, на имању које је, 1930. године, купио његов отац Владо ’за златне наполеоне’, како је поносно истицао, и тако допуњавам сувопарне податке из биографије. Видим и чујем и топот два коња упрегнута у кола, и у колима њега и брата са мајком Вукосавом, преобучену у булу, како се, уз помоћ комшије Албанаца, који је Владу дао бесу, по избијању Другог светског рата, враћа у очев завичај, у Црну Гору, у Подгорицу, где је завршио основну школу. Напустио је село и

За разумевање теоријске равни дела индикативан је и монографов *приступ реторици и теорији критике и/или психологији и филозофији стварања* Р. Ивановића:

> „*У комплексу целине нађе се потребно и случајно* писао је велики уметник, песник, научник и филозоф мислилац и политичар, творац *Фауста* и *Теорије боја* који је зрачио утицај широм Европе, Ј. В. Гете (1749–1832). Верујемо како је то одлика и нашег разматрања реторике универзитетске критике Радомира Ивановића коју, одговарајући захтевном задатку, конституишемо као његову интерпретацију теорије критике и теорије књижевне историје, налазећи их у обимном и разноврсном научном опусу и стваралачком искуству дугом шест деценија“ (Ђорђевић 2024: 23).

Потребно и не/случајно чине суштину, почев од иницијалне идеје, преко назнака неких теза о поетици и моделу критике књижевног историчара, до закључних судова о карактеру Ивановићеве творачке и научне личности у јужнословенским књижевностима, посебно у србистици, монтенегристици и македонистици, као и у четири монографије о светским писцима из корпуса „четири стране светске књижевности“ (Ђорђевић 2007: 222).

Коначно, ова монографија представља део ширег истраживачког подухвата Милоша Ђорђевића, који је, након студија о Вуку Филиповићу, Лазару Вучковићу и Данилу Николићу, обликовао и прву целовиту књигу о Радомиру

огњиште, пошто су Албанци поручили оцу да ’бежи јер ће му гром ударити у кућу’. Кућу и имање продао је тачно четврт века касније, партизанском борцу Мехмету Рамонију. После рата уследила је нова сеоба, у Змајево, код Новог Сада, где завршава средњу школу и Филозофски факултет.

Пут га је, корак по корак, потом, поново, одвео назад, на Косово, у Приштину, где 1960. учествује у оснивању Филозофског факултета, који ће напустити 1972. године“ (Ђорђевић 2024: 180).

Ивановићу. Тим чином заокружен је значајан корпус научних радова посвећених истакнутим стваралоцима са Косова и Метохије, при чему се Ивановићево место у том низу показује као резултат презентоване снажне аргументације и зрелог теоријског увида.

3. Реторика и теорија критике

Како је монографију сматрао водећом научном формом, у којој се огледа целина духа књижевног критичара и историчара књижевности, односно њихова теоријска утемељеност, Радомир Ивановић је у последње две деценије свог стваралаштва наставио интензиван научни рад и посветио се писању својих најзначајнијих дела. Та чињеница важна је за разумевање контекста у којем су она настајала, као и њихове књижевноисторијске и теоријске подлоге.

Полазећи од тога, М. Ђорђевић посебно издваја Ивановићеве књиге огледа и студија и монографије настале у финалној фази стварања, јер представљају његова најзрелија остварења у оквиру опуса који настаје током више од шест деценија. Међу њима су: *Самописи и казалице Стефана Митрова Љубише* (2000), *По сунчаном сату (Поетика и естетика Владана Деснице)* (2001), *Његошева поетика и естетика* (2002), *Машта и мудрост – Поезија и поетика Блажа Конеског* (2004), *Андрићева мудроносна проза (Знаци живота и знаци уметности)* (2006), *Митеме и поетеме Томаса Мана* (2007), *Анаграми и криптограми у романима Умберта Ека* (2009), *Лавиринти чаробног реализма Габријела Гарсије Маркеса* (2011), *Снови и судбине у наративној прози Михаила А. Шолохова* (2012) и *Енигме и парадигме у дјелу Михаила Лалића* (2016). Овај корпус сведочи о постепеном ширењу истраживачког хоризонта – од југословенског ка словенском и коначно ка светском књижевном простору.

Такав развој подразумевао је сталан прилив знања, на које се Ивановић као критичар непрестано ослањао. Његов критички поступак, како показује Ђорђевић, одликује се континуитетом, али и способношћу да се кроз анализу и синтезу уметничког дела

изгради целовито тумачење. То се јасно види у тумачењу његових дела, где се критички метод и дух обликују као процес дугог трајања и постепеног усавршавања.

У том контексту Ђорђевић посебно истиче да је Ивановићев критички дух кренуо од мањих тема и проблема, да би временом достигао сложене монографске синтезе о великим писцима. Његово дело обухвата не само анализу поезије, прозе и драме, већ и критике критике, као и повезивање књижевности са сродним дисциплинама – естетиком, филозофијом, психологијом, етиком, антропологијом и културологијом. Управо у томе преплитању различитих научних области конституише се његова реторика и теорија критике:

> „Кренуо је Ивановићев универзитетски критички дух од малих тема/проблема/дилема, да би стигао до монографије о Томасу Ману, генијалном ствараоцу и мислиоцу, који је за Гетеа живео као 'човек велике судбине'. Ако наш теоретичар критике није човек велике судбине у свему, онда сигурно јесте био човек велике радне и стваралачке енергије којом исијавају сви његови огледи, студије и монографије. У њима се налазе оцене и чињенице о стотинама уметника, чије су поетика и теорије уметности, eksplicite или implicite, означене и отворене методологијом тумачења књижевног уметничког дела и сродношћу и зависношћу од других облика духовних човекових делатности и сазнања. Поезија, проза, драма, критика критике (као стваралачке и научне форме духа) и естетика, филозофија, психологија и етика, антропологија и културологија (као науке блиске књижевности) – били су они *посредници* или *утицаји/подстицаји/дотицаји* Ивановићеве теорије критике која, из године у годину, полако, крећући се у времену и напред и назад, а у простору и лево и десно, и горе и доле, одгонета тајну уметности, поетике и критике посебно,

> свестан да сви посредници кажу исто: *живот се живи с погледом унапред а разуме с погледом уназад* и *природу објашњавамо*, *а човека разумевамо* (В. Дилтај). Тако је Ивановић заправо конституисао и изложио своју реторику и теорију критике“ (Ђорђевић 2007: 223).

Ивановићеве монографије настајале су, у основи, на два начина: или као резултат унапред постављених истраживачких циљева, или као синтеза дугогодишњег истраживачког рада. У њима је доследно спроведена веза између књижевне историје, теорије и критике, а у позније радове укључени су и увиди сродних наука. Овај приступ потврђује ширину његовог научног интересовања и методолошку свест.

Ђорђевић у својој монографији обликује научни портрет Ивановића као синтезу стваралачког напора и интелектуалне дисциплине, истичући његову посвећеност науци о књижевности, и непрекидно усавршавање (Ђорђевић 2024: 79).

Посебно се издваја анализа монографије *Андрићева мудроносна проза*, која се тумачи и компаратистички и аналитички, као резултат дуготрајног и продубљеног истраживачког процеса. Тај облик Ивановићеве кристализације знања критика је тачно означила:

> „Али када је реч о књизи *Андрићева мудроносна проза* треба приметити да је академик Радомир В. Ивановић, док ју је писао примењивао посебне инструменте враћања и успоравања и тако доумљивао божанску спорост као праву меру сачињавања (poiesis). То враћање, када је реч о самом poiesisu писања, односи се на опетовање интереса за Андрића. Опетовање и продубљивање интереса. А када је реч о сâмом Андрићевом делу као наративном изнад свега, враћање подразумева пролаз кроз тело текста, кроз његове слојеве, до његовог нуклеуса, почетка и прапочетка, arkhea, из кога, по Анаксимандру, све произилази по закону и по закону му се и враћа. Тај arkhe сâм Андрић

> назива *древна прича*. А то је прича коју није нико испричао, већ која се испричала сâма од себе егзистенцијом оног о коме прича“ (Страјнић 2006: 199).

У Ђорђевићевој реализацији постављених циљева монографије и представљању Ивановићевог критичког опуса у књижевноисторијској и теоријској равни, као модерног тумача савремене литературологије, студије и огледи из књиге *Значења и тумачења књижевног дела* имају посебан значај у светлу доприноса развоју ове дисциплине, коју искусан и плодан историчар књижевности именује као науку о књижевности. Ова књига претходи тумачењу монографије *Његош. Његошологија. Његошолози*, и налази се на линији која јасно показује развојни пут научника усмереног ка тумачењу како чињеница, тако и историје идеја. У закључном суду, сагледавјући целину Ивановићевог критичког опуса, на примеру проучавања Његоша и његовог доприноса његошологији, Ђорђевић „апострофира чињеницу да се Ивановић као историчар књижевности и идеја најлакше објашњава самим собом“ (Ђорђевић 2024: 108).

4. Књижевна критика као композитни појам

Процес представљања и вредновања научног опуса у монографији Ђорђевић наставља разматрањем Ивановићеве књижевне критике као композитног појма, уз оцену да се у средишту филозофије критике налази „Ивановићев природни човек и његов хоризонт културе“. Критика је, у том смсилу, схваћена као део филозофије науке, теорије сазнања и историје идеја, те „била и остала његова *религија* и/или Биће-Бог“. Кроз критички рад он је, радан, ведар и миран, како сугерише и симболика његовог имена, трагао за смислом трагичног живота и трагичне суштине слике човека у уметности“ (Ђорђевић 2024:131). Историја идеја, како гласи један од међунаслова, показује се као крајњи циљ критике, што представља један од кључних налаза.

У том правцу упућујемо и на шири вредносни суд који додатно осветљава природу Ивановићеве стваралачке личности и његове критике, заснован на оценама других тумача:

> „Књижевна критика је, у његовој теорији, институционални облик вредновања књижевне продукције. У модерном смислу, историјски посматрана, од XVIII века она, иначе, егзистира унутар 'проблематике естетике и критике културе, напетости између субјективног доживљаја и судова укуса који претендују на опште важење а везани су за аутономно дело'. У XX веку 'она поприма функцију критике идеологије, као и критике културе'. Биће Ивановићеве критике, недвосмислено доказује интерпретација избора, јесте управо такво. Везујући се за интердисциплинарност и естетско вредновање, он 'следи принцип иновативности' иманентан апострофираној свести о непрестаном приливу знања и свести о 'историчности и отворености књижевности'" (Ђорђевић 2024: 305).

С обзиром на то да Ђорђевић у једном делу, као илустративном примеру природе критике, указује на развој андрићологије упоређујући монографије Вука Филиповића, Радована Вучковића и Радомира Ивановића о Андрићу, отвара се простор за повратак Ивановићевој монографији с двослојним насловом, којом је обележио седамдесет година живота и четрдесет и пет година научног рада. Ова књига, *Андрићева мудроносна проза (Знаци живота и знаци уметности)*[4], упућује на критички приступ проблемима које разматра, и истовремено потврђује неписано правило да је писање о Андрићу, као мудрацу

[4] Монографија о Андрићу настајала је готово четврт века – најпре је 1981. године објављен оглед „Есејистика и критика", потом студија „Невидљиви опоситум" 1992, годину дана потом текст о Андрићевим огледима о Гоји „Plus ultra", „док су огледи о његовој модерној наративној и есејистичкој прози новијег датума" (Јефтимијевић Михајловић 2007: 338).

српског језика и писма, чији су „учитељи енергије“, према Ивановићевом суду, били народна поезија, Вук и Његош, једно од највећих искушења и мерило домета сваког књижевног критичара и историчара књижевности.

Стога су и Ђорђевић и Ивановић, у зрелој фази свог стваралаштва, управо на делу Иве Андрића проверавали и потврђивали домете сопственог критичког метода и теоријског мишљења (в. Ђорђевић 2018).

Разложно је, стога, тврдити да његове оцене целине опуса Ивановића као критичара и историчара идеја – укључујући и критике објављене у зборницима непосредно после његове смрти – могу имати висок степен поузданости[5]. Валоризујући утицаје Вука и Његоша на Андрића, Ивановић у одељку монографије „Андрићеви ’учитељи енергије’ (Вук и Његош)“ полази од пишчеве идеје да је „памћење човеку друга домовина“, и њоме заокружује своју анализу.

У том контексту оправдано је поставити питање: Шта показују Ђорђевићева компаративна истраживања?

[5] О Радомиру Ивановићу су, за живота, објављена три зборника радова седамдесет три научника различитих методолошких и критичких опредељења, на девет стотина четрдесет страна: *Liber amicorum* (прир. Миодраг Радовић, 2001), *Критика критике (Критичари о делу Радомира В. Ивановића)*, (прир. Милош Ђорђевић, 2010) и *Дарови и уздарја (Критичари о делу Радомира В. Ивановића)* (прир. Милорад Јеврић, 2016). Како је о оценама и интерпретацији у штампаним зборницима *Liber amicorum* и *Критика критике*, као о првом и другом прстену критике било речи, увезујући у монографски чвор преглед критичких судова о делу Радомира Ивановића, у поступку валоризације критике и заокруживања монографије Ђорђевић даје *панорамски преглед судова и оцена* који потврђују и/или продубљују налазе у зборницима и радовима објављеним непосредно после његове смрти. Реч је о радовима у часопису *Ријеч* Филозофског факултета у Никшићу Универзитета Црне Горе и Института за језик и књижевност у Никшићу (2023; десет радова) и Института за српску културу – Приштина у Лепосавићу: тематски зборник *Косово и Метохија кроз чињенице*, *тумачења и симболе*, књ. 1 (2023; три рада).

> „Уметник је за великог писца увек био тумач и сликар 'наших душа и нарави', и то је оно што је Андрић осветљавао и као писац и као критичар и оно што *уздигнутим значењем* наглашавају тумачи његовог дела у овим монографијама. Оне показују да тек удружени историја и књижевност, теорија књижевности и књижевна критика као видови проучавања књижевности могу подићи ниво науке о књижевности. Обједињене оне значе истовремено и теоријско, и критичко, и историјско разматрање књижевности на свим нивоима: унутрашњи приступ, са више аспеката, и у дијахронији. Тако, по Вучковићу и Ивановићу, Андрић 'остаје историчар уз уметника', а по Филиповићу израста из света детињства и историје" (Ђорђевић 2024: 155).

Доследан опредељењу да исцрпно тумачи корпус чињеница и кључне идеје – које је, у значајној мери, усвојио управо од Ивановића – Ђорђевић своја разматрања заокружује прегледом критика насталих после Ивановићеве смрти, објављених у два зборника. У складу с основним интенцијама и вредносним полазиштима своје интерпретације, у једном од сводних судова закључује:

> „Следећи логику поговора којим смо закључили избор *Критика критике*, где смо утврдили да се у средишту критичког опуса Ивановићевог налази 'природни човек и његов хоризонт културе' и Башларову идеју да природна сублимација подржава културну сублимацију, којом смо отворили преглед књига о Његошу и његошолозима, иако стоји чињеница да се више бавио књижевном историјом и књижевном критиком, мишљења смо да је, да се латио задатака, био способан да конституише своју *теорију књижевне критике и теорију књижевне историје*. Те неуобличене књиге биле би на

> националном и међународном плану незаобилазне и круна његовог рада“ (Ђорђевић 2024: 157).

Овде је прилика да се укаже и на Ђорђевићев вредносни суд према којем је Ивановић до високог степена усавршио свој методолошки апарат, појмовни инструментаријум и научни стил. Његова реченица и судови одликују се концизношћу, прецизношћу и изражајношћу која спаја поетску сликовитост и научну рефлексију, што потврђују и појмови које користи – тачка гледишта, идејна чворишта, поетеме, невидљиви опозитум и слично.

Као прилог изабраним Ђорђевићевим огледима и студијама, посебно редигованим, допуњеним и прилагођеним књизи која се обликује као целина и надовезује на монографију о Вуку Филиповићу и другим професорима Приштинског универзитета, поводом Ивановићеве монографије о Андрићу ваља нагласити да је питање мудрости тумачио у филозофском кључу Фридриха Ничеа: „Постоје изреке и досетке духа, постоје сентенце у којима се изненада кристализује целокупна култура, читаво друштво“ (Ивановић 2006: 159).

Отуд се и само тумачење разуме у кључу тих „лозинки“ на које аутор монографије упућује у својим разматрањима.

Теоријска и примењена раван Ивановићеве критике показује да се тумачење мудроносне прозе Иве Андрића заснива на три кључна појма – *мудрости*, *стварању и лепоти* – који су међусобно повезани и узајамно се допуњују. *Стварање*, у том оквиру, он разуме као тежњу ка обликовању „Велике синтезе“ или „Сведела“, па, осврћући се на *Знакове поред пута* и *Свеске*, закључује:

> „Мудроносна проза, по нашем мишљењу, представља облик духовне биографије којим се удвостручује или увишестручује реална и имагинарна егзистенција, као и све врсте постојеће и потенцијалне стваралачке енергије“ (Ивановић 2006: 105).

Теоријско-методолошко утемељење ставова изречених у монографији, осим у изузетно значајним коментарима на крају сваког поглавља, препознаје се готово на свакој страници, те се у том контексту може призвати и теорија рецепције Ханса Роберта Јауса. На почетку тумачења приповедака другог тематског круга, насловљеног „Метафизика догађаја“, Ивановић синтетички сабира имена писаца светске књижевности која се најчешће помињу или препознају у огледима о Андрићевом опусу, и истиче: Гетеа, Достојевског, Томаса Мана, Рожеа Мартена ди Гара, Андреа Жида, Мицкјевича, Сјенкјевича, Кјеркегора, Словацког.

Управо таквог књижевног критичара и историчара идеја, у настојању да досегне суштину његове критичке и теоријске свести, разматра Ђорђевићева студија. Објављена непосредно после смрти критичара, она се може читати као увод у будућа проучавања обимног и разноврсног Ивановићевог дела, литературолога с богатим научном опусом посвећеним најзначајнијим писцима светске, српске, црногорске и македонске књижевности.

Када је о македонистици реч – научном пољу које свакако захтева посебну студију – Ивановићев допринос сажето је оценила Весна Мојсова-Чепишевска у телеграму којим се затвара часопис *Ријеч:*

> „Неговата активност и посветеност на македонската книжевност и излегува од вообичаениот академски простор, затоа што тој се вложуваше себеси и во настаните на нашите клучни книжевни манифестации, особено Струшките вечери на поезијата и Рациновите средби – богатиот архивски материјал сведочи за тоа и ќе треба да е предизвик и за новите генерации македонски книжевни историчари и културолози. Ама подеднакво важно, се залагаше да ја промовира македонската книжевност и култура, секогаш и секаде каде што можеше надвор од Македонија, особено во јужнословенскиот

> културен простор – меѓу другото со бројни промоции на книги, претставувања на автори и постојани залагања за нејзино вистинско вреднување. Токму таа пасионирана посветеност на афирмацијата на македонскиот јазик, книжевност и култура беше нераскинливата врска меѓу академик Ивановиќ и МСМЈЛК при УКИМ, сè до последните негови дни меѓу нас“ (Мојсова-Чепишевска 2023: 276).

Као књижевни критичар и историчар идеја, Ивановић се доследно бавио суштинским питањима науке и уметности, те је, како истиче Рајка Глушица у „Предговору“, „оставио неизбрисив траг у науци о књижевности, академској заједници, часопису ’Ријеч’ и срцима пријатеља“ (Глушица 2023: 7)[6].

Управо по том приступу унутрашњим суштинама језичке уметности и науке о књижевности, Ђорђевић указује да га критика доводи у везу с Б. Конеским, чиме се посебно апострофира његов значајан допринос македонистици:

> „Као да слиједи пријатеља Блажа Конеског и његово промишљање о науци и умјетности: ’Умјетност представља наш начин артикулисања, осмишљавања хаоса који напада сва наша чула и преко њих цијело наше биће, умјетност штити нашу личност од безобличности. С друге стране, наука реализује нашу потребу да се оријентишемо...’ Академик Радомир В. Ивановић увијек је пред собом имао велики задатак и велику радост стварања“ (Вуковић 2023: 11).

[6] У *Ријечи*, часопису за науку о језику и књижевности Филолошког факултета у Никшићу, објављен је зборник који доноси десет научних радова о Радомиру Ивановићу, шест приказа његових књига, хронику предавања о Стефану Митрову Љубиши и промоцију три књиге, In memoriam и биобиблиографију Бранке Драгосавац. Ђорђевић наглашава да се оваквим садржајем зборника „изражава и захвалност и достојно указује на траг и вредност Ивановићевог дела“ (Ђорђевић 2024: 159).

У зборнику *Косово и Метохија кроз чињенице*, *тумачења и симболе*, у целини „У спомен на академика Радомира Ивановића“, налазе се три рада његових „духовних ученика“ (Ђорђевић 2023: 158). Мирјана Бечејски разматра проблем тумачења поезије Аце Шопова, при чему истиче да је Ивановићев допринос на том пољу, као и македонистици у целини, немерљив. Ана Мумовић и Сена Михаиловић Милошевић показују како Ивановић у интерпретацији Андрићевог опуса синтетизује кључне појмове – стварање, мудрост и лепоту, док је рад Јасмине Кнежевић усмерен на његово тумачење стваралаца с Косова и Метохије.

Из „Предговора“ уредницâ Јасмине Ахметагић и Марије Јефтимијевић Михајловић, Ђорђевић издваја значајне оцене и укључује их у сводни суд који одговара духу монографије, као и биографији научника и биографији његовог дела:

> „Како је овај зборник приређен у спомен на академика Радомира В. Ивановића (1936–2022), првог модерног српског критичара са Косова и Метохије који је, између осталог, критички и теоријски осветлио српску књижевност на овом простору, природно је да су се у њему нашли и текстови у чијем је фокусу његово импозантно научно дело. Утолико пре што је Радомир Ивановић био драгоцени сарадник Института још од његовог оснивања, под чијим су утицајем стасавали млади научници. Пажња је посвећена првој, тзв. косовској деценији Ивановићевог научног рада, која је за резултат имала јединствену књигу, објављену 1971. у Приштини, *Књижевно стваралаштво Косова на српскохрватском језику*, Ивановићевој интерпретацији Андрићеве психологије и филозофије стварања, те поезије Аце Шопова. Иако само један аутор експлицира да му је циљ и стварање својеврсне скице Ивановићевог духовног портрета, у овим текстовима је широко осветљена ова изванредна личност, његова огромна стваралачка снага и

> професионална етика“ (Ахметагић, Јефтимијевић Михаиловић 2023: 12–13).

Ивановићев допринос македонистици високо вреднује и Иван Антоновски, као критичар који се, непосредно пред његову смрт, последњи од македонских тумача сусрео с академиком. Он истиче да је Ивановић био један од најзначајнијих аналитичара македонске књижевности и културе, те апелује на македонску научну јавност да се систематски посвети проучавању његовог дела:

> „Од тој момент наваму, како еден од последните, а можеби и последниот посветеник на книжевноста од Македонија што во живо, неосредно, со часови разговараше со Ивановиќ, чувствував дека таа средба, веќе ме обврзува и на нешто друго – да придонесам критички да се опсервира сета негова книжевна критика еквивалентна на книжевна наука, одново да се исчитаат сите негови студии и да се валоризира неговото дело како јужнославист, вклучително и истакнат *странски македонист* (Антоновски 2024: 246).

Високе оцене о научним дометима угледног слависте, компаратисте и историчара књижевности, анализирајући Ђорђевићеву монографију, износи и Владимир Осолник, истичући да су у њој постављене „основе будућих проучавања дела Радомира Ивановића“ (Осолник 2024: 13). На тако постављену истраживачку лествицу, како наглашава Антоновски, надовезују се и утемељене оцене Милорада Јеврића, македонисте који је наследио предмет Македонска књижевност након Ивановићевог одласка из Приштине, а чији огледи и студије о Ивановићу обухватају више од три стотине страница.

Након разматрања „спољашњег и унутрашњег приступа“ његове критике, као и процеса анализе и синтезе у више монографија, Јеврић препознаје „истакнутог литературолога“, и закључује да његов опус и домети – укључујући и допринос македонистици – „надилазе уобичајене и очекиване представе

када се има у виду вредновање, квантификовање и сумирање научног опуса“ (Јеврић 2016: 44).

Ивановић се, коначно, у оцени других познавалаца његовог дела и личности, појављује као један од „највећих посвећеника међу српским научницима“, у чијем се раду препознаје „незаустављива стваралачка енергија и срећа стварања“ (Јашовић 2024: 72).

И заиста, на крају анализе пред нама се, у заокруженом облику, поново јављају идеје из уводног дела Ђорђевићеве монографије *Дело Радомира Ивановића*, које уједно чине и њен завршни акорд:

> „*Стварати значи два пута живети*“. Радомир Владов Ивановић је заиста живео двоструким животом.
>
> На њу се, природно, суштином, надовезују идеје: *Бескрајан рад био је само један облик уживања* и: *Сва су правила привремена*, *све пролази и мења се – осим среће стварања*.
>
> Те идеје га нису напустиле до судњег дана, у којем је осећао *радост стварања и лепоту сазнања* што су му их даривали уметност и наука о књижевности.
>
> Уметност и наука њему. А он славистичкој науци у наслеђе. Јер, он је својим животом оверио Андрићеву мисао: *Сваки човек вреди онолико колико животне радости има у њему*, *и то не бучне и спољне*, *него тихе*, *дубоке и унутрашње радости која је упућена на стварање у општем интересу*“ (Ђорђевић 2024: 182).

Уместо закључка

Оглед о првој монографији о академику Радомиру Ивановићу заокружујемо указивањем на једно Ивановићево научно опредељење и оцену Ивана Антоновског, који сажето вреднује и Ђорђевићев приступ и дело научника којем је

монографија посвећена, као и саму монографију као водећу научну форму. Истовремено, тиме се указује и на критеријуме од којих нужно треба да полазе будућа истраживања.

У последњој животној и стваралачкој деценији Ивановић је синтетизовао своја сазнања о науци о књижевности, која су уобличила његов критички метод. Тај исказ потврђује и Ђорђевићев, као и наш приступ критици у књижевноисторијској и теоријској равни:

> „Решио сам да са синхроне 'тачке гледишта' читаоцу саопшти(м) најновија искуства и сазнања (2006–2016) ослоњен у подједнакој мери на теорију сазнања и теорију тумачења, а користећи при том три расположиве врсте стваралачке енергије: *интелектуалну*, *креативну и интуитивну*“ (Јелић 2016: 201).

Као један од првих приказивача монографије, Иван Антоновски проницљиво и високо вреднује дело академика Ивановића, критички приступ и домете Милоша Ђорђевића, уједно указујући и на задатке будућих истраживача. Надовезујући се на већ изречену оцену да ће монографија „подједнако бити значајна, како за српску књижевност, односно србистику, тако ће бити значајна и за македонистику и монтенегристику, па и шире“ (Јашовић 2024: 72), он закључује:

> „Со монографијата на Милош Ѓорѓевиќ не се остварува целосно она обврска што мислам дека ја имаме кон Ивановиќ, но постигнато е нешто за што ќе ни беа потребни барем неколку години. И сега, почетната *точка за натамошните проучувања и исчитувања е многу повисоко поставена*.
>
> *Делото на Радомир Ивановиќ (Радоста на создавањето и убавината на сознанието)* е книга што во јужнословенската средина промовира три обрасци: на врвен книжевен истражувач и критичар (Радомир Ивановиќ), на исклучителен книжевен научник што умее да го опсервира и истакне есенцијалното од опусот на врвен

> книгољубец (Милош Ѓорѓевиќ) и на монографија за значајна личност за книжевната историја. Да се надеваме дека овие обрасци ќе се следат во времето што е пред нас... За доброто на јужнославистиката и на книжевната наука воопшто! Но и за нашите книжевни и научни вредности достојно да ги претставиме во рамките на големата, глобална слика на словото за лепословието“ (Антоновски 2024: 251; подвлачења А. М.).

Литература / References

Антоновски, Иван. (2024). „Златен пресек на делото на Радомир Ивановиќ (За првата монографија за значајниот славист и македонист)“ [“A Golden Ratio of Radomir Ivanović's Opus (Regarding the first monograph on the eminent Slavist and Macedonist)”]. У: *Дух и чин Милоша Ђорђевића* [*The Spirit and the Act of Miloš Đorđević*]. Вршац – Младеновац: Висока струковна васпитачка и медицинска школа – Центар за културу и туризам. 245–252. (In Macedonian)

Ахметагић, Јасмина; Марија Јефтимијевић Михајловић. (2023). „Предговор“ [“Foreword”]. У: *Косово и Метохија кроз чињенице, тумачења и симболе* [*Kosovo and Metohija Through Facts, Interpretations, and Symbols*]. Књ. 1. Лепосавић: Институт за српску културу – Приштина. 12–13. (In Serbian)

Vuković, Nenad. (2023). „Velika radost stvaranja akademika Radomira Ivanovića“ [“The Great Joy of Creating – Academic Radomir V. Ivanovic”]. *Riječ*, br. 21. Nikšić: Filološki fakultet Univerziteta Crne Gore – Institut za jezik i književnost. 11–20. (In Serbian)

Glušica, Rajka (2023). „Predgovor“ [“Foreword”]. *Riječ*, br. 21. Nikšić: Filološki fakultet Univerziteta Crne Gore – Institut za jezik i književnost. 7. (In Serbian)

Драгосавац, Бранка. (2016). *Био-библиографија академика Радомира В. Ивановића* (2006–2016). [*Bio-bibliography of Academician Radomir V. Ivanović (2006–2016)*]. Подгорица: Фонд за развој Куча „Марко Миљанов“. 239–289. (In Serbian)

Ђорђевић, Милош. (2007). *Стваралачки дух и аналитички чин 3*. [*The Creative Spirit and the Analytical Act 3*]. Београд – Нови Сад – Грачаница: Академија лепих уметности – Змај – ИК „Грачаница“. (In Serbian)

Ђорђевић, Милош. (2018). *Нова Књига о Андрићу (Јединство дела и континуитет идеја)* [*A New Book on Andrić (Unity of Work and Continuity of Ideas)*]. Вршац – Graz – Нови Сад: Висока школа струковних студија „Михаило Палов“ – Institut fur Slavistik der Karl Franzens Universitat – Градска библиотека. (In Serbian)

Ђорђевић, Милош. (2024). *Дело Радомира Ивановића (Радост стварања и лепота сазнања)* [*The Work of Radomir Ivanović (The Joy of Creation and the Beauty of Knowledge)*]. Београд – Младеновац: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића „Дробни пијесак“ – Центар за културу и туризам. (In Serbian)

Ивановић, Радомир. (2006). *Андрићева мудроносна проза* [*Andrić's Wisdom-Bearing Prose*]. Нови Сад: Змај. (In Serbian)

Јефтимијевић Михајловић, Марија. (2007). „Приказ књиге ’Андрићева мудроносна проза’“ [“.A Review of the Book *Andrić's Wisdom-Bearing Prose”*]. *Баштина*, бр. 22. 337–340. (In Serbian)

Јашовић, Предраг. (2024). „Дух и чин трајања (Холистички приступ радости стварања)“ [“The Spirit and the Act of Enduring (A Holistic Approach to the Joy of Creation)”]. У: *Дух и чин Милоша Ђорђевића* [The Spirit and the Act of Miloš Đorđević]. Вршац – Младеновац: Висока струковна васпитачка и медицинска школа – Центар за културу и туризам. 55–96. (In Serbian)

Јеврић, Милорад. (2016). „Доприноси Радомира Ивановића савременој науци о књижевности“ [“The Contributions of Radomir Ivanović to Contemporary Literary Studies”]. У: *Дарови и уздарја (Критичари о делу Радомира В. Ивановића)* [*Gifts and Counter-Gifts (Critics on the Work of Radomir V. Ivanović)*], зборник радова. Подгорица: Фонд за развој Куча „Марко Миљанов“. 44–60. (In Serbian)

Јелић, Добрашин. (2016). „Радости стварања“ [“The Joy of Creating”]. У: *Дарови и уздарја (Критичари о делу Радомира В. Ивановића)* [*Gifts and Counter-Gifts (Critics on the Work of Radomir V. Ivanović)*], зборник радова. Подгорица: Фонд за развој Куча „Марко Миљанов“. 200–206. (In Serbian)

Јокић, Јововић 2003: Бранко Јокић, Јелица Јововић, *Библиографија академика Радомира В. Ивановића – Македонистика* [*Bibliography of Academician Radomir V. Ivanović – Macedonian Studies*]. Лепосавић: Институт за српску културу – Приштина, Нови Сад: Змај. (In Serbian)

Јокић, Бранко; Јововић, Јелица. (2006). *Библиографија академика Радомира В. Ивановића* [*Bibliography of Academician Radomir V. Ivanović*]. Нови Сад: Змај. (In Serbian)

Миловић, Милорад Т. (2010). *Био-библиографији академика Радомира В. Ивановића – монтенегрина* [Bio-bibliography of Academician Radomir V. Ivanović – Montenegrina]. Цетиње: Централна народна библиотека Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“. (In Serbian)

Мојсова-Чепешевска, Весна. (2023). „Телеграм поводом смрти академика Радомира Ивановића“ [“Telegram on the Occasion of the Death of Academician Radomir Ivanović”]. *Riječ*, br. 21. Nikšić: Filološki fakultet Univerziteta Crne Gore – Institut za jezik i književnost. 269 –271. (In Serbian)

Мумовић, Ана; Михаиловић Милошевић, Сена. (2023). „Иво Андрић у тумачењу Радомира Ивановића (Прилог тумачењу *Андрићеве мудроносне прозе*)“ [“Ivo Andrić in the Interpretation of Radomir Ivanović (A Contribution to the Interpretation of *Andrić's Wisdom-Bearing Prose*)”]. У: *Косово и Метохија кроз чињенице*, *тумачења и симболе* [*Kosovo and Metohija Through Facts, Interpretations, and Symbols*]. Књ. 1. Лепосавић: Институт за српску културу Приштина – Лепосавић. 297–310. (In Serbian)

Осолник. Владимир. (2024). „Основе будућих проучавања дела Радомира Ивановића“ [“Foundations for Future Studies of the Work of Radomir Ivanović”]. У: Милош Ђорђевић. *Дело Радомира Ивановића* (*Радост стварања и лепота сазнања*) [*The Work of Radomir Ivanović (The Joy of Creation and the Beauty of Knowledge)*]. Београд – Младеновац: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића „Дробни пијесак“ – Центар за културу и туризам. 13–17. (In Serbian)

Палавестра, Предраг. (2008). *Историја српске књижевне критике* [*History of Serbian Literary Criticism*]. Том 2. Нови Сад: Матица српска. (In Serbian)

Страјнић, Никола. (2006). „О враћању и успоравању у делу академика Радомира В. Ивановића“ [“On Returning and Deceleration in the Work of Academician Radomir V. Ivanović”]. У: *Андрићева мудроносна проза* [Andrić's Wisdom-Bearing Prose]. Нови Сад: Змај. 197–201. (In Serbian)